SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-maxsus son (5-jild)

2025

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5SI10Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY’ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo oʻgʻli – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar boʻlimi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod Oʻktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b,;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent,;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Joʻraboy – falsafa fanlari doktori, professor;

Gʻaybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Moʻmin – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Oʻroqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Koʻchimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov Gʻaybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Togʻayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G‘aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo‘rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o‘g‘li — yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo‘yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 10-maxsus son (noyabr, 2025). - 450 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat oʻgʻli
SUYIRLITEPA YODGORLIGIDA OLIB BORILGAN ARXEOLOGIK TADQIQOTLAR
VA TOPILGAN AYRIM TANGALAR TAHLILI 11-19

Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna
OʻZBEKISTON ELEKTR ENERGETIKA SANOATI RIVOJIDA D.P.ROZITNING OʻRNI 20-24

Umarov Sardor Yakubovich
XX ASRNING OXIRI-XXI ASR BOSHIDA GERMANIYA DAVLAT MOLIYASI VA
BIRLASHTIRISHNING MOLIYAVIY OQIBATLARI........ 25-31

Eshonkulov Shaxzod Eshkuvatovich
AHOLINING LOKAL-ETNOGRAFIK GURUHLARI VA ULAR BILAN BOGʻLIQ
TOPONIMLAR 32-37

Olimov Nodirbek Anvarjon oʻgʻli
QOʻQON XONLIGI ETNIK HOLATIGA OID MAʼLUMOTLAR
(“TARIXI SHOHRUXIY” ASARI MISOLIDA) 38-41

Moʻminov Xusanboy Madaminjonovich, Daminova Mashhuraxon
DAVRIY MATBUOT VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI OʻRNI........ 42-45

Ahmedov Bahodir Ismailovich
OʻZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIYASINING
TARIXIY BOSQICHLARI 46-55

Ravshanov Mahmud
ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN
FOYDALANISH MAHORAT: YECHIMLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUV MASALALARI...... 56-59

Asadova Raʼno Baymanovna
OʻZBEKISTON VA HINDISTON OʻRTASIDAGI ILM-FAN HAMKORLIGI TARIXI
VA ZAMONAVIY BOSQICHLARI 60-64

Qurbonova Margʻuba
OʻZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TIL SIYOSATI EVOLYUTSIYASI
VA MILLIY IDENTITETNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI
(1991–2025 YILLAR TAHLILI) 65-68

Kamolova Habiba Muhammadiyevna
SOBIQ SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SHAHRISABZ IQTISODIY
INFRATUZILMASIDAGI ZIDDIYATLI OʻZGARISHLAR 69-74

Ergashev Umar Kuziyevich
XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGI GʻUZOR BEKLIGI AHOLISI
TARIXI (HARDURI ETNOGRAFIK GURUHI MISOLIDA)........ 75-79

Ergashev Akhror
THE FACTORS THAT HAVE LED TO INTERNAL CRISES IN PAKISTAN,
AND THE SUBSEQUENT STRENGTHENING OF THE MILITARY'S ROLE
IN THE COUNTRY'S POLITICAL LIFE 80-88

Qurbonov Abbos Shonazarovich
SUN'IY INTELLEKT YORDAMIDA ARXIV HUJJATLARINI TAHLIL QILISH:
YANGI TARIXIY YONDASHUVLAR 89-93

Esanova Nilufar
CHET EL INVESTITSIYALARINING O'ZBEKISTON SANOAT SIYOSATIDAGI O'RNI:
XALQARO HAMKORLIK TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL
(QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) 94-97

Askarxodjayev Yaminxon Muxammedovich
"MAORIF VA O'QUTG'UCHI" JURNALI "MEHNAT MAKTABI NIMA DEMAK?"
MAQOLASIDA O'ZBEKISTON SSRDA AMALIY TA'LIM G'OYASINING DASTLABKI
NAZARIY ASOSLARI (1925-YIL, 1-SONI MISOLIDA) 98-105

Ismatova Zulfizar
O'ZBEK MILLIY KIYIMLARINING TAVSIFI VA TASNIFI 106-114

Abdualimova Durdona Shavkat qizi
G'AZNAVIYLAR QUDRATINING YEMIRILISH NUQTASI 115-125

Xadjamuratova Matlyuba Xoshimovna
YOSHLARNI IJTIMOIY HIMOYA QILISH – TADQIQOTLARNING MUHIM YO'NALISHI 126-129

Elboyeva Shaxnoza
ILMIY RAHBARLIK VA INNOVATSION BOSHQARUVDA
O'ZBEK AYOL OLIMALARINING ROLI 130-134

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA GEOLOGIYA VA YENGIL SANOAT TARMOQLARI
O'RTASIDAGI INTEGRATSIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 135-142

Jumaniyazov Nodirbek Odilbek o'g'li
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA
SANOAT TARKIBIY O'ZGARISHLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR
(XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 143-151

Sharipova Gulchehra Farhod qizi
IMPROVING THE PRACTICAL MECHANISM OF EDUCATION QUALITY
MANAGEMENT BASED ON FOREIGN EXPERIENCE:
IN THE CASE OF JAPAN 152-157

Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li
MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA MAHALLIY BOSHQARUV TIZIMLARIDA SUN'IY
INTELLEKT QO'LLASH TAJRIBASI: O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR 158-162

Sharopov Nurmuhammad Bobirovich
DAVLAT SIYOSATI VA YASHIL IQTISODIYOT:
SUBSIDIYALAR, SOLIQ VA RAG'BATLAR 163-166

Ibragimov Nodir Nusriddinovich
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA EKONOMETRIK
PROGNOZLASH USLUBLARINING TAKOMILLASHTIRILGAN YONDASHUVLARI 167-174

Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH HAJMINI OSHIRISHDA BOZOR MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH 175-179

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Raupova Ra'no Sohibovna
GLOBALLASHUV VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IBN SINO MEROSIDAN FOYDALANISH 180-184

Mamayusupov Umidjon Kurbanovich
JAMIYATNI BOSHQARISHDA ILMIY BASHORATNING METODOLOGIK VA PROGNOSTIK VAZIFALARI 185-189

Ergashev Ozodbek Shavkatovich
YANGI DAVR G'ARB FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI 190-194

Alimova Shaxnoza Xamidovna
NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI TO'LAQONLI ISHTIROKI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR 195-205

Tolipov Baxtiyor
YOSHLAR IQTISODIY FAOLLIGINING TARIXIY GENEZISI VA RIVOJLANISH OMILLARI 206-211

Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich
AXBOROT TIZIMLARI, MAHSULOTLARI VA XIZMATLARIDAN AXBOROT BIZNESI MUHITINI YARATISH ASOSLARI 212-218

Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna
RAQAMLI JAMIYATDA AXLOQIY ISHONCHNI AVTOMATIK BAHOLASH TIZIMI 219-225

Yekubova Mavluda Iskandarovna
RAQAMLASHGAN JAMIYATDA KOMMUNIKATIV REALLIK VA KOMMUNIKATIV RATSIONALLIK 226-232

Madraximov Atabek Abduraximovich
EKOLOGIK TARBIYA HAMDA BILIM – EKOLOGIK MADANIYAT POYDEVORI 233-238

Рахматов Нуриддин Негкадамович
МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ В ТВОРЧЕСТВЕ ХУСЕЙНА ВОИЗА КАШИФИ 239-243

Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna
YOSHLAR ORASIDA GIYOHVAND MODDALAR VA SPIRTLI ICHIMLIKLARGA QIZIQISHNING IJTIMOIY SABAB VA OQIBATLARI 244-247

Xudoykulov Azamat Beshumovich, Saidov Shomahmud Azamat o'g'li
INSON FALSAFASI 248-252

Baratova Madina Xasanovna
KAMBAG'AL OILA FARZANDLARINING IJTIMOIY FAOLLIGINI TA'MINLASH: INDIVIDUAL VA IJTIMOIY OMILLAR 253-259

Ismoilov Maxamadixon Isroilovich
IQTISODIY ADOLAT VA FAROVONLIK FALSAFASI: ETIK TAMOYILLAR VA IJTIMOIY NOMUTANOSIBLIKLAR TAHLILI 260-269

Obidov Asliddin Shavkatovich
COSMIC UNITY AND MORAL CONSCIOUSNESS: REINTERPRETING FARGHANI'S COSMOLOGY THROUGH CHITTICK'S LENS 270-274

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Kaniyazova Jupargul Orinbayevna
THE RETROSPECTIVE PLOT IN THE SHORT NOVELS OF CH.AITMATOV 275-280

Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна
СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СРАВНЕНИЯ НА ЛЕКСИЧЕСКОМ, СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОМ И МОРФОЛОГИЧЕСКОМ УРОВНЯХ (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ А. И. КУПРИНА) 281-285

Sanaqulova Fayoza
REKLAMA MATNLARIDA METAFORA TURLARI VA YONDOSH HODISALAR 286-289

Ruzibayeva Aziza Kahramanovna
THE THEME OF EXILE AND ALIENATION IN BYRON'S POETRY 290-293

Norqobilova Nigora Uralovna
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI OLQISH VA QARG'ISH SO'ZLARNING LINGVOMADANIY SHARTLANISHI 294-298

Ahmedova Fayyoza Rashidovna
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM RIVOJLANISHINING INFRATUZILMAVIY, RAQAMLI VA SOTSIOMADANIY DRAYVERLARI 299-306

Elmuratova Zamira Khodjamuratovna
SOME PECULARITIES OF ENGLISH, KARAKALPAK AND TURKMEN PROVERBS ABOUT LABOR 307-310

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Sultanova Sabohat Alisherovna
FURTHER DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE FOR ASSESSMENT OF REGULATORY IMPACT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AS AN ELEMENT OF "SMART REGULATION" 311-317

Qushboqov Shohrux Xasan o'g'li
JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARINING TURLARI VA ULARNING FUQAROLIK-HUQUQIY MAQOMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI BORASIDA AYRIM MULOHAZALAR 318-328

Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich
JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOIY REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH 329-339

Xushvaqtov O'tkir Temirovich
VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN JINOYATLAR PROFILAKTIKASI BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIK NORMALARI TAHLILI 340-346

Leonid Khvan Borisovich, Zilola Gulimova
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION 347-353

Normatova Shirin Abdulnabiyevna
XOTIN-QIZLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASH BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIKDAGI BO'SHLIQLAR TAHLILI 354-362

Каюмова Асаля Султномуродовна
ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ РЕФОРМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ:
ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ 363-368

Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi
KRIPTOAKTIVLARGA OID JINOYATLAR VA XALQARO HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ... 369-377

Imomniyozov Doniyorbek Baxtiyor oʻgʻli
VIRTUAL MULKNING HUQUQIY REJIMI: SUI GENERIS YONDASHUV 378-392

Amonov Zavqiddin
ISLOM HUQUQIDA MULKIY HUQUQLAR PARADIGMASI 393-400

Saidmuradov Najmiddin Nabijonovich
YUQORI INSTANSIYA SUDLARIDA PROKUROR ISHTIROKINING
JINOYAT-PROTSESSUAL JIHATLARI 401-405

Makhmudjanova Mokhirakhon
ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING GENDER EQUALITY........ 406-411

Нормуродова Азиза Азимжон кизи
СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ:
ПОНЯТИЕ, ФОРМЫ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ 412-418

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Utkirov Nusrat
BOSHLANGʻICH SINF OʻQUVCHILARIDA HARAKAT SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA MUAMMOLI-
MODULLI YONDASHUVLAR 419-424

Jamolova Shahlo Qobilovna
BOʻLAJAK FIZIKA FANI OʻQITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI DASTURIY
TAʼLIM VOSITALARIDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISH METODIKASI
("REAL GAZLAR. MOLEKULALARARO OʻZARO TAʼSIR. REAL GAZLAR.
VAN-DER-VAALS TENGLAMASI" MAVZU MISOLIDA) 425-428

Rasulova Moxidil
TIBBIYOT TAʼLIMI TIZIMIDA FUNDAMENTAL FANLARNI OʻZLASHTIRISHDA TALABALAR
BILIMINI BAHOLASHNING ASOSIY SABABLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI 429-438

Ismailov Oybek Abdurasulovich
ANESTEZIOLOGIYA FANINI OʻQITISHDA ENTRUSTABLE PROFESSIONAL
ACTIVITIES (EPA) TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANIB TALABALARGA MALAKAVIY
TAʼLIM BERISH 439-445

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
BOʻLAJAK IQTISODCHI MUTAXASSISLARNING KREATIV IQTISODIY FIKRLASHINI
RIVOJLANTIRISHDA PROBLEMALI VA LOYIHALI OʻQITISH TEXNOLOGIYALARI 446-449

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Special Issue 10 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

Received: 20 October 2025
Accepted: 15 November 2025
Published: 30 November 2025

Article / Original Paper

THE SKILL OF USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE WORKS OF ALISHER NAVAIY: SOLUTIONS AND ISSUES OF A MODERN APPROACH

Ravshanov Mahmud,
Professor of Navoi State University of Mining and Technology,
Doctor of Philology

Abstract. Alisher Navoi, in his time, used the adopted variants of Arabic lexical units, the essence of our native language, its social content, and its tendency to meet life needs, in a stylistic way, adapting them to all the socio-linguistic requirements of the modern era. The article describes the Arabic and Persian borrowings.

Keywords: dictionary, dictionary, dictionary, discussion-ul-dictionary.

ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH MAHORAT: YECHIMLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUV MASALALARI

Ravshanov Mahmud,
Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti professori,
filologiya fanlari doktori

Annotatsiya. Alisher Navoiy o‘z zamonasida arab tili leksik birliklarining o‘zlashgan variantlaridan, ona tilimiz mazmun-mohiyati, ijtimoiy mazmundorligi, hayotiy ehtiyojga moyiligi masalasi zamonaviy o‘sha davrdagi barcha ijtimoiy-lisoniy talablarga moslashtirilgan holda uslubiy(stilistik) jihatdan o‘z o‘rnida qo‘llagan.Maqolada arabcha, forscha o‘zlashmalarning tavsifi beriladi.

Kalit so‘zlar: lug‘atayn, lug‘atit, lug‘atun, muhokamat-ul –lug‘atayn.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI10Y2025N08

Badiiy asarlarda, ijodiy jarayonlarda raqamli texnologiyalardan mohirona o‘z o‘rnida foydalanish nafaqat o‘sha Navoiy zamonida, balki hozir ham o‘z o‘rnida mukammallashtirilgan variantlarda foydalanish masalasi o‘z dolzarbligi, zarurati, shuningdek, barcha ijtimoiy-iqtisodiy talablarga asoslangan holda modernizatsiya qilinishi ijtimoiy talab sifatida qayd etiladi. Bu jarayonlar va masalalarga bir qancha asosli imkoniyatlar yechimi va ularning tadqiqi ilmiy hamda ilmiy-ommabop ravishda o‘z tadqiqini topmoqda [1;2;3;4;].

Jumladan, o‘z zamonasida Alisher Navoiyning arab tili leksikasi va grammatikasi materiallarini eski o‘zbek tiliga singdirishda, moslashtirishda(adaptatsiya) ilmiy-ijodiy ishlari, yaratilgan badiiy asarlarida bu jarayonlarni kuzatamiz. Hozirda Alisher Navoiy asarlari tilini, uslubini va boshqa lisoniy paramaterlarini o‘rganish, ayniqsa, mustaqillik davrida eng ilg‘or pallaga kirdi, shuningdek, tadqiqot ishlarida zamonaviy innovatsion yondashuvning ilg‘or progressiv metod va metodologiyasidan unumli foydalanilmoqda. Lekin bu ilg‘or tadqiqot jarayonlarining mazmunan boy va progressiv xususiyatlarini mujassamlashtirgan, tadqiqot ishlarining ko‘lami keng va barqaror[1;2;3;4;].

Shunga qaramasdan, adib asarlari gʻoyasi va tadqiqini mukammallashtirish borasida hali yechimini kutayotgan muammo va vazifalar borligi kuzatilmoqda.

Alisher Navoiyning genial asari "Muhokamat-ul lugʻatayn"ning kirish qismida (uvertyurasida) ikki tilning muqoyasa qilinishi haqidagi maʼlumot asar oʻquvchisini hech bir tavsif va izohlarsiz maʼnosi bilan tanishtiradi. Lekin Alisher Navoiy asarlarining bilimdonlari bu bilan cheklanmasdan asar sarlavhasidagi "***muhokamat***" leksik birligiga birlashgan "***lugʻatayn***" leksik birligining lugʻaviy maʼnosini bilishga qiziqadilar. *Bu masala tajribada sinalgan*[1;2;3;4;]. Shunda ular oʻzbek leksikografiyasining eng asosiy manbalariga murojaat qiladilar. Afsuski, oʻquvchi koʻp tomli "*Oʻzbek tilining izohli lugʻati*"da ham, "*Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lugʻati*"da ham aynan "***lugʻatayn***" Alisher Navoiy asaridagi arabcha oʻzlashma soʻzning mukammal izohi topilmaydi. Lekin aksariyat hollarda oʻquvchi, hattoki, oliy taʼlim talabasi ham mazkur sohada yetarli maʼlumot yoki axborotga ega boʻlmasligi mumkin. Bunday holatdagi vaziyat oʻquvchiga mazkur arabcha oʻzlashma soʻzning maʼnosini bilishga, mazkur kontekstda esa qanday maʼno va mazmun kasb etayotganini bilishga qiziqadi hamda intiladi. Hozirgi oʻzbek tilida "*lugʻat*" atamasining mazmun jihatdan "slovar" leksik birligiga teng kelishi ham yuqoridagi arabcha oʻzlashma soʻzning kontekstual maʼnosining oydinlashishiga ozroq boʻlsada, monelik qilishi mumkin. Masala shunday ekan, masalani mohiyatini raqamlar bilan ifodalangan miqdor yoki maʼno xususiyatiga teng kelish holatidagi izohlanishlar ham anchagina qiyinchilik keltirib chiqarish mumkin. Bunda Alisher Navoiy oʻz asarlarida foydalangan "lugʻat" va "lugʻatayn" atamalarining hozirgi oʻzbek tilida "lugʻat" ("slovar" atamasiga mos kelmaslik holatlari mavjud[4;5;6;7;].

"***Lugʻatayn***" atamasini sharhlashdan oldin tahlilimiz obyekti hisoblangan "Qomusiy lugʻat" ("Oʻzbek tilining koʻp tomlik lugʻati")da tavsif etilgan asar muqaddimasi haqidagi fikrlarni keltiramiz: Alisher Navoiyning tilshunoslikka bagʻishlangan asari. Turkiy va forsiy tillar oʻzaro qiyoslangan asar. Alisher Navoiy "Muhokamat-ul lugʻatayn" asarida ushbu tillarni bir-biriga qiyoslash asnosida turkiy til boy va keng imkoniyatlarga ega ekanligini isbotlaydi. Bu asar musulmon Sharqi adabiyoti anʼanalariga muvofiq Allohga hamd aytishdan boshlangan. Alisher Navoiy arab tilidagi hamddan soʻng turkiy tilda bir ruboiy keltirib, uning dastlabki baytlaridayoq soʻz bilan olam yaralganligini, **arab** tilining barcha tillardan ustun ekanligini taʼkidlaydi. Yuqoridagi tavsif va tahlillarni toʻliq eʼtirof etgan holda ayrim qoʻshimchalar kiritish zarurligi kontekstual "lugʻatayn" atamasidagi mavhumlik bilan bogʻliq boʻlib keladi. Mazkur atamaning sharhini quyidagicha tavsiflash joizligi koʻrsatiladi[5;6;7;8;]:

-birinchidan, "lugʻatayn" atamasi arab tilida toʻliq grammatik koʻrsatkichlarga ega boʻlgan til birligi maʼnosini beradi. Agar tahlil etilayotgan mazkur atamaga eng mukammal oʻzbek leksikografik manbalarda "lugʻat" ("slovar") maʼnosida emas, balki "til" kabi oʻzining lugʻaviy maʼnosida ekanligini koʻrsatuvchi izoh boʻlganda sharhlashimiz zarur boʻlmagan boʻlar edi;

-ikkinchidan, "lugʻat" atamasidagi "ayn" grammatik grammatik suffiksi maʼnosi ham oʻquvchiga("chitatel") hozirgacha mavhum boʻlib qolmoqda.

Mazkur qoʻshimcha esa arab tilida "ikkilik" ("dvoystvennog chislo") mazmunini anglatadi. Arab tili grammatikasi barcha hind-yevropa tillari oilasiga xos son kategoriyasida "birlik va koʻplik" emas, balki "birlik, ikkilik va koʻplik" kabi son kategoriyasi mavjudligi rus tilidagi "Arab tili grammatikasi"da oʻz lingvistik asosini topgan. Alisher Navoiy mazkur genial asarining mazmun va mohiyati oʻsha davrga xos mukammal bilish uchun bu variantni tanlagan,

ikkinchidan, esa oʻsha davrda barcha ilmiy asarlar arab tilida yozilar edi. Adib balki shu ikkinchi ilmiy xulosaga tayangandir. "Lugʻatayn" atamasi arab tilida ikki til maʼnosini beradi. Kontekstda hech ir tushunarsiz jumla yoki soʻz(tushuncha, konsept) yoʻq. Bulardan tashqari leksikografik manbalarida ham biror mukammal izohning oʻzi yoʻq.

Alisher Navoiy asarlarini taʼlim tizimlaring barcha bosqichlarida oʻrganilishida yana ikkinchi bir lugʻaviy maʼnolardagi nomukammallikka duch kelamiz. Jumladan, akademik litsey, kasb-hunar kolledjlari va umumiy oʻrta taʼlim tizimida ham "Adaiyot" darsliklarida Alisher Navoiyning "Xayrat-ul abror" dostonini oʻrganish tavsiya etilgan. Yuqoridagi tahlilga oʻxshash asar mazmunidagi leksik birliklar izohidagi leksikografik manbalarda berilgan nomukammalliklarga ham duch kelamiz.

Masalan. Quyidagi jumlada ham kvantativlik kategoriyasi tasnifida nomukammalliklar uchraydi:

***Fikrati** mezoni boʻlub xamsa sanj,*
"Xamsa" dema, balki degil panj ganj.

Bu bayt mazmunida "fikrat" atamasi "fikr" atamasiga nisbatan oppozitiv holatda emas, balki maʼno xususiyatlarida bu ikki atama ikki xil izohlanadi. Mazkur izoh sharhi uchun yana koʻp tomli "Oʻzbek tilining izohli lugʻati"ning 4-jildida "fikrat" atamasining quyidagi izohi berilgan: "...fikr, gʻoya, oʻy-xayol, tasavvur) *esk*. kabi stilistik mometa qoʻyilgan. Mazkur atamalar izohi oʻrtasida maʼno ottenkalari jihatidan uncha katta farq mavjud emas. Jumladan, "tafakkur" atamasi qoʻyilgan (buni ijobiy hol deb hisoblasak ham boʻladi) va va "fikrat" atamasidagi "oʻy-xayol" juft soʻzi esa izohlarda alohida berilgan. Bu esa masalaning mohiyatini oʻzgartirmaydi. "Oʻzbek tilining izohli lugʻati"da faqat arab tilidan oʻzlashganligini koʻrsatuvchi etimologik pometa toʻgʻri qoʻyilgan. Bu yerda ham yuqoridagi tahlilimizga arab tilidagi ot kategoriyasiga oid "fikr" atamasining "fikrat" shakli koʻplik kategoriya maʼnosini beradi. Endi yuqoridagi "Hayrat-ul abror" dostonidan olingan parchada "fikrat" atamasining kontekstual maʼnosi tahliliga eʼtiboringizni qaratganda, bu parchada arab va fors tillaridan oʻzlashgan "xamsa", "fikrat" "mizon", "sanj", "panj", "ganj" atamalari mavjud. Faqat "fikrat" atamasidan tashqari barcha oʻzlashma qatlam leksik Adib fikricha, "fikrat" atamasi oʻlchov, tarozi, muvozanat kabi birliklarini izohlar mazmuniga mos kelishi kontekstuali oʻquvchilar lugʻat yordamisiz ham bilib olishlari mumkin. "*Mezon*" atamasi *oʻlchov, tarozi, muvozanat* kabi izohlari bilan taʼminlangan.

Adib fikricha, "fikrat" atamasi kontekstda uslub jihatdan ham, grammatik talablar jihatdan ham, ijtimoiy jihatdan ham, axloq-odob jihatdan ham juda oʻrinli ishlatilgan. Buyerda Alisher Navoiy "xamsanavislik" anʼanalari asosida ijod etgan ustozlar Nizomiy Ganjaviy, Xusrav Dehlaviy va Abdurahmon Jomiylarning "fikrlarini", "fikrini" emas oʻlchov va gʻoya birligi sifatida tanlaydi: bu masala, birinchidan; ikkinchidan, esa, Alisher Navoiy ustozlariga hurmat maʼnosida ularning gʻoya va fikrlarini oʻlchov sifatida olinganligini tavsiflab, ularga iqtibos bergan. Hozirgi paytda hayotiy tajriba asosida ayrim talabalarimiz dastlabki manbalardan illyustrativ materiallar olganlarida havola yoki iqtibos bermasdan olgan materiallarni oʻziniki qilib koʻrsatish holatlari ham uchrab turadi. Bu holat, albatta, odobdan emas. Nafaqat Alisher Navoiy asarlari balki boshqa manbalardan olingan manbalarga ham iqtibos berilmagan holatlar mavjud.

Alisher Navoiy mazkur parchada "fikrat" atamasini ishlatib, bacha parametrlar jihatdan toʻgʻri yoʻl tanlagan va mazkur atamaning kontekstual maʼnosidagi "koʻplik" kategoriyasi

ma’nosi mazmuniga uygʻunlashgani ham atama ma’nosi toʻligʻicha atama ma’nosi boʻlmay, balki kognitiv jihatdan mazmunini toʻldirgan.

Demak, Alisher Navoiy oʻsha davrda oʻz asarlarida raqamli texnologiya boʻyicha toʻgʻri yondashganligini kuzatamiz. Chunki barcha ta’lim tizimida didaktik manbalar tavsifida tarixiy asarlar mazmunini toʻgʻri adaptatsiya qilishda oʻsha davrdagi raqamli texnologiyalar tamoyillarining ishlatilishiga toʻgʻri yondashuv asosidagi tushunchalar berish ta’lim-tarbiya jarayonining barcha didaktik tamoyillar jihatdan mukammallashtiradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar toʻplami. Yigirma tomlik. Oʻn oltinchi tom. Muhakamat-ul-lugʻatayn. T. Fan. 2000.
2. Alisher Navoiy asarlari lugʻati. Alisher Navoiy asarlarining oʻn besh tomligiga ilova.. 1972. 784 b.
3. Равшанов М. Влияние арабизма на уззбекские антропонимы.//Scientific impulse 1(10).2023.
4. Равшанов М.Картина мира и семантика// Scientific impulse 1(10).2023.
5. Равшанов М. Концептосфера в узбекской этнокультуры//Вопросы науки и образования. 2020. С.31-33
6. Равшанов М. Сравнительно-типологического изучения языков в произведениях Алишера Навои//Инновационные научные исследования в современном мире. 2021. С.136-142
7. Равшанов М. Вопросы праязыковой реконструкции в лингвистическом трактате Алишера Навои 2012.
8. Равшанов М.Категории квантативности существительных староузбекского языка(на материале произведений Алишера Навои)//Actual problem of Turkic studies. С.244

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).